

Література

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев // Избр. психол. тр. : в 2 т. – М. : Педагогика, 1980. – Т. 1. – 232 с.
2. Божович Л. И. Психологические закономерности формирования личности в онтогенезе / Л. И. Божович // Вопросы психологии. – 1976. – № 6. – С. 45–53.
3. Коломінський Н. Л. Психологія менеджменту в освіті / Н. Л. Коломінський – К. : МАУП, 2000. – 286 с.
4. Маслоу А. Дальние пределы человеческой психики : пер. с англ. / А. Маслоу – СПб. : Евразия, 1997. – 430 с.
5. Подерій П. П. Оцінка в міжнародній системі освіти / П. П. Подерій. – К. : ІСДО, 1995. – 196 с.
6. Юнг К. Г. Психологические тип / К. Г. Юнг – М. : Алфавит, 1992. – 105 с.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2011 р.

УДК 378.637.016:78(043.3)

Єременко О. В.

доктор пед. наук, професор,

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ЄДНІСТЬ РАЦІОНАЛЬНИХ ТА ЕМОЦІЙНИХ АСПЕКТІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Актуалізовано проблему єдності раціональних і емоційних способів освоєння мистецтва, висвітлено сутність консолідаційної єдності пізнавально-пошукового, оцінювально-інтерпретаційного і творчо-продуктивного видів навчальної діяльності фахівців музично-педагогічного профілю.

Ключові слова: фахівці з музичного мистецтва, пізнавально-пошукова, оцінювально-інтерпретаційна, творчо-продуктивна діяльність.

Актуализирована проблема единства рациональных и эмоциональных способов освоения искусства, отражена сущность консолидационного единства познавательного, оценочно-интерпретационного и творчески-производительного видов учебной деятельности специалистов музыкально-педагогического профиля.

Ключевые слова: специалисты музыкального искусства, познавательного-поисковая, оценочно-интерпретационная, творчески-производительная деятельность.

The problem of rational and emotional means of art mastering unity is actualized; essence of consolidation unity of cognitive-searching, estimation-interpretative and creative-productive kinds of educational activity of music-pedagogical profile specialists is elucidated.

Keywords: music art specialists, cognitive-searching, estimation-interpretative, creative-productive activity.

Постановка проблеми. Безперечно, проблема вирішення завдань наукового осмислення і конструювання освітнього процесу в сучасній вищій школі знаходиться у річищі актуальних питань сьогодення. За таких обставин, здійснення освітніх процесів потребує організації професійної підготовки, яка спрямована на формування духовності, як «специфічної риси, що виявляється у багатстві внутрішнього світу особистості, її

ерудиції, розвинутих інтелектуальних і емоційних запитах, високої моральності» [6]. Досягнення таких результатів пов'язано з визначенням способів освоєння змісту навчальних дисциплін, характер яких «має інтерпретуватись як значущий, пріоритетний, такий, що є основою вирішення багатьох суттєвих методичних проблем» [5, 78]. Звертання до розгляду проблеми раціонального і емоційного опосередкування мистецького навчання дозволяє на рівні теорії уявити собі методичні підходи, де вказані аспекти відіграють роль провідних елементів.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз сучасних наукових підходів до забезпечення підготовки фахівців у системі музично-педагогічної освіти (А. Абдулліна, А. Козир, О. Олексюк, О. Михайличенко, Г. Ніколаї, В. Орлов, О. Отич, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Т. Танько, О. Хижна, В. Шульгіна, О. Щолокова, Д. Юник та ін.) свідчить про їх вагомий, неодноточний та багатоаспектний характер. Втім, у численних і значних за теоретичними й прикладними результатами надбаннях педагогічної науки залишаються поза увагою проблеми комплексного дослідження теорії та практики підготовки фахівців з музичного мистецтва. Недостатність наукової розробки і потреба в сучасній практиці зумовлюють доцільність обґрунтування провідних теоретичних аспектів музично-педагогічної освіти майбутніх фахівців, які вбирають в себе ряд взаємопов'язаних позицій як першооснови формулювання та систематизації провідних понять навчання студентів в інститутах мистецтв та на музично-педагогічних факультетах педагогічних університетів.

З приводу вищезазначеного, мета статті полягає у висвітленні специфічних ознак забезпечення єдності пізнавально-пошукового, оцінювально-інтерпретаційного і творчо-продуктивного видів діяльності майбутніх фахівців як однієї з провідних теоретичних позицій обґрунтування методики їх підготовки.

Виклад основного матеріалу. Ми розглядаємо особливості залучення майбутніх фахівців до пізнавально-пошукової, оцінювально-інтерпретаційної і творчо-продуктивної діяльності у річищі консолідаційного підходу, що передбачає збереження специфіки кожного з різновидів діяльності при реалізації їх внутрішньої спорідненості, взаємопроникнення і взаємозбагачення. Консолідаційне застосування пізнавальної, оцінювальної і творчої діяльності створює фундамент для досягнення внутрішньої цілісності навчальних дій студентів. Так, пізнавальна діяльність містить можливості для оцінювання отриманої інформації, для реалізації творчих підходів у оволодінні певними знаннями. Оцінювальні дії не можуть не супроводжувати процеси пізнання і творчості. Творчі підходи, в свою чергу, суттєво збагачують пізнавальну діяльність, а також створюють умови для продуктивного оцінювання результатів пізнання.

З метою утвердження вищезазначеного, позиція Г. Падалки щодо визначення художнього пізнання як взаємодії сприймання, оцінювання і тво-

рення в мистецтві набуває вирішального значення. Зміст мистецької освіти спрямовано на освоєння цінностей мистецтва, художньо-естетичний розвиток вихованців, оволодіння ними різновидами мистецької діяльності. В цьому контексті особливого значення набуває розвиток здатності учнів до сприймання, оцінювання і творення в мистецтві [5, 88]. Художнє сприймання, оцінювання і творення як різновиди навчальної діяльності співіснують у певних зв'язках та відношеннях, що уможлиблює їх вивчення в межах консолідаційного підходу. Пізнавально-пошукова діяльність студентів передбачає накопичення мистецько-педагогічної і науково-практичної інформації у єдності з оволодінням ними фундаментальними знаннями в музично-фаховому, педагогічно-практичному, науково-дослідному напрямках підготовки. В процесі пізнавально-пошукової діяльності розвиваються адекватні їй навчально-пізнавальні та пошукові мотиви. Вони пов'язані з потребою у засвоєнні відповідних знань та узагальнених способів дій в галузі мистецтва, педагогіки та дослідницького пошуку майбутніх фахівців.

Однією з найголовніших властивостей потреб є те, що вони включають тенденцію до активності, спрямовану на певну сферу дійсності, тобто потреби містять тенденцію не до активності взагалі, а до активності у певному напрямку. За визначенням О. Леонтьєва, «предмет діяльності і є її дійсний мотив..., діяльність може бути тільки у тому випадку активною, якщо вона є наслідком внутрішніх збуджень і потреб особистості та якщо особистість прагне повністю реалізувати в діяльності усі свої можливості» [2, 146]. Сутність активності особистості у сучасній науковій транскрипції полягає в тому, що «в кожному наступному акті діяльності на передній план виступають психологічні утворення, які включають до своєї структури мотивацію, як елемент усвідомлюваної індивідом інтенції до здійснення певного вчинку, пізнавальної та перетворюючої дії, інтелект, індивідуальні цінності, специфічні здібності та якості» [1, 113]. Здійснюючи самопізнання у процесі практичної діяльності, людина актуалізує формування мотивів і розвиток інтересів, що передбачає процес цілеутворення. «Формування особистості передбачає розвиток процесу цілеутворення, і, відповідно, розвиток дій суб'єкта. Дії, все більш збагачуючись, ніби переростають коло діяльності, яке вони реалізують, і вступають у протиріччя з мотивами, що їх породили. У результаті відбуваються зміщення мотивів на цілі, зміна їх ієрархії і народження мотивів, нових видів діяльності» [3, 147]. Отже, система стійких мотивів орієнтує діяльність особистості, визначає поведінку, активність тощо.

Провідним мотивом, рушійною силою музично-педагогічної та наукової діяльності виступає інтерес до музичного мистецтва, до науки, як сплав інтелектуальних, емоційних та вольових процесів особистості. У зв'язку з цим, особливого значення набуває не лише сформованість у майбутнього педагога відповідних інтересів, мотивів, знань, умінь та цінностей, а й активність їх прояву, яка, зважаючи на самодетермінованість та

творчий характер музично-виконавської та пошукової діяльності, набуває рис не стимульованої ззовні активності в напрямку особистісно-професійного зростання.

Великого значення ми надаємо удосконаленню процесу активізації самостійного пошуку, який має полягати у: підсиленні зв'язку змісту навчального матеріалу з науковою інформацією; забезпеченні можливості самостійно з'ясувати і визначати раціональні способи виконання навчально-пізнавальних завдань, реалізувати зв'язок змісту навчальної інформації із знаннево-практичним досвідом; стимулюванні пізнавально-пошукової діяльності, розробці засобів і прийомів її організації.

Навчально-пізнавальні та емоційно-пошукові мотиви в процесі взаємовпливу утворюють системне поєднання. Пізнавальний мотив характеризується усвідомленим ставленням студентів до ролі активних творчих дій у процесі музично-виконавської діяльності. Емоційний мотив передбачає інтенсивне переживання потреби у творчому самовираженні під час перцептивного осягнення мистецьких творів та їх художньо-педагогічної інтерпретації. На нашу думку, у навчально-музичній діяльності студентів мотивація виявляється в особистісно-цінному ставленні до музичного мистецтва, у естетичному переживанні, відчутті творчої радості і задоволення від художньо-виконавського процесу, співпереживанні, емоціях, які виникають у процесі сприймання і виконання музики, а виявляються безпосередньо через музичну інтонацію, яка концентрує у собі значущість, стильову та жанрову неповторність музичного твору.

Крім того, важливо, щоб студент отримував задоволення від самого процесу та безпосередньо результатів навчання, а також їх очікування. Мотиваційна сила стійкого інтересу дозволяє перебороти періоди пригніченості та розчарування, що супроводжують будь-який творчий процес у його кінцевій стадії (А. Маслоу) [4]. Як відомо, з інтересу виростає нахил, який виступає передумовою розвитку здібностей, що оптимізують виконавську, педагогічну та наукову діяльність майбутнього фахівця-виконавця.

З метою визначення особливостей пізнання студентами мистецької, педагогічної і наукової інформації пропонуємо розуміння «суті пізнання як осягнення тотожності об'єкта і суб'єкта, прихованої за їх зовнішньою відмінністю» [8, 414]. Інакше кажучи, пізнання вважається процесом руху людської думки до об'єктивного знання, повного і всебічного розкриття сутності явища, що вивчається. Пізнання складається з чисельних аспектів взаємодії людського мислення й об'єктивно існуючої природи, головний серед яких – здатність мислення «копіювати», відображати об'єктивну дійсність. В основі всієї пізнавальної діяльності лежить відображення, воно пов'язує буття і свідомість. В. Сидоренко, П. Дмитренко узагальнюють розуміння пізнання як процесу цілеспрямованого активного відображення світу в свідомості людей, зумовленого суспільно-історичною практикою людства. На відміну від нижчих форм відображення воно

здатне виходити за межі наявного стану речей, тобто відображати не тільки сучасне, а й майбутнє, не лише дійсне, а й численні можливості – конкретні й абстрактні для вибору тієї з них, що найбільше відповідає інтересам людини [7, 117].

Спостереження практики доводять, що мистецьке пізнання в тій його частині, що стосується сприйняття, як процесу і результату приймання і усвідомлення інформації, що міститься в художніх образах [5, 88], характеризується такими аспектами, які віддзеркалюють його мотиваційні засади. Необхідним у цьому контексті є формування мотиваційно-художньої установки учасників навчання. Безперечно, художні інтереси студента залежать від його схильності до творів мистецтва певного настрою; особливостей художнього досвіду; знань закономірностей розвитку мистецтва (стилі, напрями, жанрові особливості тощо); наявності виконавських умінь і навичок.

Специфічним змістом оцінювальної діяльності студентів як процесу і результату з'ясування міри естетичної довершеності художніх творінь (за Г. Падалкою) є забезпечення їх особливого ставлення до навчання, сутність якого полягає у формуванні їх здатності до оволодіння різноманітними засобами оцінювання в різновидах професійної діяльності: науково-дослідницькій, музично-фаховій, педагогіко-практичній. В процесі оцінювання студент досягає вищого прояву професійного мислення як особливої форми внутрішньої діяльності. Порівняно з пізнанням, оцінювальна діяльність найбільш продуктивно реалізується у процесі адекватного ставлення до результатів попередньої навчальної діяльності студентів та визначення шляхів її подальшого вдосконалення.

Оцінювальна діяльність передбачає спонукання студентів до оцінювання та мисленнєвої інтерпретації навчально-практичних дій і операцій, що стимулює вихованців до визначення способу продуктивного виконання навчально-фахових завдань. Суттєвими ознаками реалізації оцінювальної діяльності є критичне ставлення студентів до змісту навчальної інформації, а також оволодіння ними рядом послідовних і взаємопов'язаних оцінних і інтерпретаційних дій, спрямованих на досягнення певного навчального результату. Активізація мислення майбутніх фахівців з опорою на розвиток їх здатності до оцінки і інтерпретації отриманої інформації ґрунтується на оптимальному поєднанні процесів формування у студентів засобів та практичного оволодіння необхідними прийомами діяльності.

У контексті музично-педагогічної освіти оцінювальна діяльність найбільш плідно реалізується в процесі оволодіння студентами мистецтвом музичного виконання, художня результативність якого безпосередньо залежить від сформованості їх інтерпретаторських умінь. Творчий характер мистецтва виконання, варіантна множинність інтерпретації дають підстави для ствердження того, що виконувати музичні твори треба з урахуванням специфіки слухацької аудиторії, закономірностей світовідчуття. Важливо сприяти виникненню у майбутніх викладачів установки, своєрідної націле-

ності на досягнення не просто виразного виконання, а такого, яке могло б зацікавити публіку. Від майбутнього фахівця вимагається особлива майстерність орієнтації у викладанні на слухацькі можливості публіки (чи то дитячої аудиторії, чи то дорослої).

Суб'єктне ставлення студента до художньої дійсності має відшліфуватися за допомогою оцінки як «встановлення відповідності кількісно-якісних характеристик якогось об'єкта щодо певних вимог орієнтирів суб'єкта» [5, 117]. Забезпечення необхідної музично-естетичної орієнтації учасників навчання висуває завдання знаходження таких засобів розвитку їх емоційно-оцінного ставлення до творів мистецтва, які б акцентували емоційність, невимушеність естетичної оцінки. Отже, ми інтерпретуємо естетичну оцінку як раціонально-емоційний акт, через який студент здійснює вибір у різнобарвному світі художньої творчості.

Орієнтація навчально-виховного процесу на засвоєння студентами нетрадиційних жанрів і елементів художньої культури передбачає активну оцінювальну позицію з їх боку. У формуванні новаторської спрямованості навчання вирішальну роль відіграють дії по розпізнаванню художньо досконалих і творчо перспективних напрямків у мистецтві, що відокремлює естетично цінне від псевдооригінального. Таке спрямування оцінювальної діяльності ґрунтується на положенні, згідно якого музично-естетичний інтерес, потреба у активному пошуку має виникати на тлі позитивної реакції.

Наявність інтересів студентів до майбутньої професії, розвиненість мотивації до вивчення музичного мистецтва, опанування технології музичного виконавства неодмінно позначається на розвитку таких важливих особистісних якостей як самоактуалізація, самооцінка, саморозвиток, самоствердження особистості. Саме усвідомлення студентом власних можливостей, своїх природних здібностей, рівня підготовки, здатність до адекватної оцінки своєї власної навчальної діяльності та окреслення шляхів подальшого розвитку професійного зростання забезпечить майбутньому фахівцю реалізацію особистісного потенціалу та самоствердження у майбутній діяльності.

Творче спрямування діяльності студентів у процесі навчання виступає необхідною умовою підготовки фахівців, найважливішим орієнтиром становлення їх професійної культури. Діяльнісно-творча активність має пронизувати музично-теоретичний і музично-виконавський розвиток студентів, формування їх педагогічної майстерності, оволодіння уміннями науково-дослідної роботи. Активізація навчально-творчої діяльності як фактор забезпечення професійної самостійності майбутніх фахівців і реалізується завдяки створенню методичного забезпечення, що передбачає систематичне використання збалансованих комплексів творчих завдань в усіх різновидах професійної підготовки. У напрямку цих міркувань виявляється суттєва роль стимулювання студентів до творчої діяльності. «Викладач не в змозі «змусити» майбутнього фахівця вольовими розпорядженнями тво-

рити, але виховати смак до творчості, постійне бажання займатись творчою діяльністю – пряме завдання навчально-виховного процесу в системі музично-педагогічної освіти» [5, 94].

Вихідні положення сучасних музично-педагогічних досліджень (Е. Абдуллін, Л. Арчажникова, А. Козир, В. Муцмахер, Г. Падалка, В. Ражніков, О. Рудницька, Г. Ципін, О. Щолокова) доводять, що становлення особистості (художнє, інтелектуальне, емоційне) є результатом втілення її творчих можливостей, активізації інтелектуальних та емоційних ресурсів в процесі осмислення, переживання й інтерпретації мистецьких творів.

Зважаючи на той факт, що в музичній діяльності нероздільно поєднуються «раціо» та «емоціо», репродукція та творення, об'єктивне та суб'єктивне, слід зазначити, що творча природа музичного мистецтва відкриває особливо великі можливості для розвитку творчості вчителя музики, адже вона проявляється через стимулювання багатовимірних осмислень художнього образу, актуалізацію емоційно-ціннісного ставлення, інтерпретування внутрішніх (глибоко усвідомлених) зразків музичного мистецтва, через пошук особистісних художніх смислів у процесі осягнення композиторської ідеї, художнього образу та смислу твору.

У нашому дослідженні основоположною є позиція Г. Падалки щодо розуміння творення в мистецтві як процесу і результату винайдення нового, того, чого раніше не було в мистецтві. В свою чергу, навчальна творчість передбачає досягнення мистецьких результатів, які є новими для учня і не обов'язково містять об'єктивну новизну [5, 89]. Науковець визначає провідні компоненти навчальної творчої діяльності, серед яких: логічне мислення, емоційні переживання; інтуїтивне осягнення змісту художніх образів; уява [5, 115–116]. Оскільки навчальна діяльність магістрантів у галузі творчості відзначається певною специфікою, доцільно використовувати опосередковані педагогічні підходи, які б сприяли активізації творчого потенціалу майбутніх фахівців.

Висновок. Таким чином, обґрунтування єдності пізнавально-пошукової, оцінювально-інтерпретаційної і творчо-продуктивної діяльності в навчальному процесі не може відбуватись плідно, якщо не передбачають взаємодії раціональних і почуттєвих аспектів художньої діяльності. Такий підхід виступає концептуальною позицією наших дослідницьких пошуків у галузі музично-педагогічної освіти. Насамкінець вважаємо за доцільне зазначити, що подальший розгляд проблеми має стосуватись питань визначення специфіки формування музично-виконавської культури майбутніх фахівців в умовах гармонізації інтелектуальної й емоційної сторін педагогічного процесу, методики формування їх педагогічної майстерності, взаємодії їх фахових і наукових умінь тощо.

Література

1. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности / К. А. Абульханова-Славская. – М. : Наука, 1980. – 334 с.

2. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики / А. Н. Леонтьев. – М. : АПН РСФСР, 1959. – 495 с.
3. Леонтьев А. Н. Психология образа / А. Н. Леонтьев // Вестник Моск. ун-та, серия 14 «Психология», 1979. – № 2. – С. 146-149.
4. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы / А. Маслоу ; пер. с англ. Г. А. Балл. – М. : Смысл, 1989. – 42 с.
5. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
6. Падалка Г. М. Формування духовності особистості в процесі мистецької діяльності: інноваційні підходи / Г. М. Падалка // Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін : Збірник матеріалів Всеукраїнської відкритої науково-практичної конференції. – Суми : Вінніченко М. Д., 2011. – С. 145–146.
7. Сидоренко В. К. Основи наукових досліджень : навч. посібник для вищих педагогічних закладів освіти / В. К. Сидоренко, П. В. Дмитренко. – К. : РНЦ «ДІНІТ», 2000. – 259 с.
8. Філософія : підручник для вищої школи / За ред. В. Г. Кременя, М. І. Горлача. – 3-є вид., перероб. та доп. – Х. : Прапор, 2004. – 736 с.

Стаття надійшла до редакції 22.03.2011 р.

УДК 159.922.7

Садова В. В.

кандидат пед. наук, доцент,

Криворізький державний педагогічний університет

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ТА ЕМОЦІЙНИХ СКЛАДОВИХ У СТРУКТУРІ ОСОБИСТОСТІ

На тлі історико-педагогічного аналізу здійснюється спроба з'ясування особливостей розв'язання проблеми гармонізації інтелектуальних та емоційних складових структури особистості.

Ключові слова: історико-педагогічні концепції, гармонізація, інтелект, емоції, особистість дитини.

На основе историко-педагогического анализа осуществляется попытка конкретизации особенностей решения проблемы гармонизации интеллектуальных и эмоциональных составляющих структуры личности.

Ключевые слова: историко-педагогические концепции, гармонизация, интеллект, эмоции, личность ребенка.

An attempt to clarify some peculiar features of solving problem of harmonization of intellectual and emotional aspects .

Key words: history-and-pedagogy concepts, harmonization, intellect, emotions, personality of a child.

Постановка проблеми. Осмислення проблеми гармонізації інтелектуальних та емоційних аспектів у структурі особистості є однією з багатьох спроб відшукати оптимальний шлях формування гармонійно розвинутої особистості. Різні аспекти цієї проблеми висвітлюються в роботах вітчизняних та зарубіжних педагогів, психологів – П. Гальперіна, В. Дави-